

O skutkoch, postojoch a motivácii kresťanov

Niekedy bývajú medzi kresťanmi spory o skutkoch: Sú skutky potrebné? A keď áno, teda aké? Istotne iba „dobré“; ale ktoré sú to tie „dobré“ skutky? Je naozaj rozpor medzi Pavlovou teológiou a tým, čo píše Jakub vo svojej (vraj „slamenej“) epištole? Nuž, pozrime sa na skutky, a to predovšetkým z hľadiska ich motivácie a postojov tých, čo ich konajú (o motivácii a postojoch bola zmienka v článku o „self-psychológii“), – pozrime sa na ne vo svetle Božieho slova.*)

Predovšetkým nie sú skutky ako skutky. Treba rozlišovať – **rozdeliť skutky** na: skutky kultu, skutky tela a skutky lásky (milosti).

Skutky kultu (alebo aj zákona). Sú to kultické úkony alebo správanie sa, ktoré je z etického hľadiska indiferentné, napr. obriezka, obeť, zachovávanie pôstu, sviatkov, vystríhanie sa „nečistých“ vecí (jedál, ale napr. aj ľudí) atď. V dnešnej dobe to môžu byť aj iné formálne „prejav viery“ a „služby Bohu“, a tiež tzv. „skutky zadosťučinenia“; v istých spoločenstvách kresťanov sa napr. vyžaduje na bohoslužbách u žien prikrývka hlavy, inde zase mnohonásobné opakovanie modlitby Pánovej (alebo iných bezmyslienkovito „odrapotných“ veršikov) pokladajú za skutok zadosťučinenia, ktorým si človek má niečo u Boha zaslúžiť alebo odčiniť. Takého praktiky sú už svojou podstatou nekresťanské, sú to atavizmy pohanstva. Formálne prejavy viery odsúdil sám Pán Ježiš Kristus (Mt 6, 1.5.7.16; 23, 2-7; Mk 7, 8-9; L 18, 9-14) a ostro sa proti nim postavil aj apoštol Pavel (G 4, 10-11; Kol 2, 16; R 3, 28; 4, 4-5.10-11). Kultické skutky a skutky zadosťučinenia pre kresťana sú nielen nezáväzné, ale sú dokonca škodlivé; a to jednak preto, že odvádzajú od pravej „bohoslužby“, od skutočných, bohumilých skutkov, jednak preto, že často vedú k povere a modloslužbe.

Skutky tela. Takto apoštol Pavel nazýva hriechy páchané podliehaním telesnej žiadostivosti (a to nielen pudu, ale aj sebeckta, pýchy, ľahostajnosti a nenávisťi), ako sú napr. *smilstvo, nepriateľstvo, nenávisť, hnev, zvady, závisť, opilstvo, obžerstvo, klamstvo, kradnutie, vášnivosť, rúhanie sa atď.* (G 5, 13-19; R 6, 12-14; 1K 5, 9-13; 6, 12-19; E 4, 25-32; 5, 18; 2Tim 2, 22-24; Tit 2, 10; 1Tes 4, 4-6 atď.). Skutky tela treba potláčať, pretože nielen vedú k hriechu, ale poväčšine už samy osebe sú hriechom.

Skutky lásky (milosti) – „dobré skutky“ (v užšom slova zmysle). Láska k Bohu a k blížnym je samou zákona, z ktorej vlastne vychádzajú všetky Božie príkazy a zákazy. „*Lebo tak myslíme, že človek ospravedlnený býva vierou bez skutkov zákona*“ (R 3, 28) – z týchto slov apoštola Pavla niektorí vyvodzujú záver, že stačí veriť, a nič iné – žiadne skutky, ani dobré; niektorí dokonca tvrdia, že všetky skutky, vrátane dobrých (teda i skutky lásky) sú škodlivé. Žiaľ, po smrti Luthera, vznikla medzi jeho epigónmi situácia, ktorá býva označovaná aj ako „rabies theologorum“ (tento nelichotivý, ale zato priliehavý latinský výraz znamená, že teológovia sa zbláznili, do slova zbesneli).¹ Z tohoto obdobia pochádza výrok evanjelického teológa Amsdorfa: „Dobré skutky škodia spásu“. Taký nezmysel môže vysloviť azda iba človek, ktorý buď nečítal Bibliu (poprípade si nevšimol, že Pavel hovorí o „skutkoch zákona“, t.j. o kultických skutkoch, nie o dobrých skutkoch – skutkoch lásky), alebo ktorý sa úpl-

*) Podrobnejšie o tomto píšem vo svojej knihe „ATEIZMUS – TEIZMUS – KREŠTANSTVO“. Informácie o nej nájdete na tejto webovej stránke (na stranách CENNÍK a ANOTÁCIE).

¹ *rabies* – odborný (latinský) názov *besnoty*, pre človeka smrteľnej nákazlivej choroby, prejavujúcej sa mimo iného stavmi zúrivosti („besnenia“).

ne dostal do osídien satana. Veď pozrime, čo hovorí o skutkoch lásky práve apoštol Pavel, o ktorého sa títo popierači skutkov zväčša opierajú: „Milovať budeš blízneho ako seba samého“ (G 5, 14); „nech nikto nehľadá, čo jemu prospeje, ale čo prospeje inému“ (1K 10, 24); „Čo človek rozsieva, to bude žať! ...dokiaľ máme čas, čiňme dobre všetkým“ (G 6, 7.10); „Neochabujte činiť dobre“ (2Tes 3, 13; ďalej: 1Tim 2, 10; 5, 8; 6, 18); „...žiadam si, toto zdôrazňuj: aby tí, čo uverili Bohu, snažili sa konať dobré skutky“ (Filem 3, 8); „Nič nerobte... z márnej ctižiadosti, ale radšej v pokore pokladajte iných za lepších (dôležitejších) od seba a nehľadajte iba svoj prospech, ale (dbajte aj na) záujmy druhých.“ (F 2, 3-4). Na iných miestach Pavel vymenúva niektoré skutky lásky a postoje, charakteristické pre kresťanov: *skromnosť, službu, úprimnosť a štedrosť, horlivosť, ochotu, bratskú lásku, úctivosť, usilovnosť, vrúcnosť, trpezlivosť, pohostinnosť, službu Pánovi, radosť v nádeji, modlenie sa, neodplácanie za zlé zlým, účasť s inými* („radujte sa s radujúcimi a plačte s plačúcimi“), *vystráhanie sa pomsty, premáhanie zlého dobrým atď.* (1Tes 4, 9; 5, 14-22; R 12, 1-21; 13, 8-10 atď.).

Konanie dobrých skutkov vyžaduje Boh, a to v Starej zmluve ústami prorokov, v Novej zmluve ústami samotného Božieho Syna a jeho apoštolov. V tom by nemali byť žiadne nejasnosti a nezhody (ani medzi teológmi). Iné je to však s otázkou „čo považovať za dobré skutky?“

Čo sú dobré skutky?

Už sme si jedno „delenie skutkov“ uviedli, tu je ďalšie (tento raz však z iného hľadiska):

A. Skutky dobré

- a) vo vzťahu k Bohu: plnenie jeho vôle
- b) vo vzťahu k ľuďom: skutky lásky (príjemné a nepríjemné)

B. Skutky zlé

- a) pekné (zdanlivo „dobré“)
- b) odporné

Rozpoznať skutky zlé, odporné nerobí ťažkosti. Sú to jednak spomínané „skutky tela“, rúhanie sa voči Bohu a hrubé, očividné prestúpenia Božích príkázaní (Jeho etického, nie kultického zákona).

Problémy môžu nastať pri rozlišovaní „skutkov dobrých“ od „skutkov zlých, ale naoko pekných“. Navonok totiž medzi nimi nemusí byť žiaden rozdiel. Líšia sa však **motiváciou** alebo **postojom** toho, kto ich koná; a toto pozorovateľ zvonku často nemôže posúdiť (ten však, kto skutok koná, to vedieť musí).

Skutky sú dobré vtedy, keď **ich motivuje láska k Bohu a blížnemu**, pričom sa neberie žiaden ohľad na vlastné ja, na vlastné výhody, zásluhy, odmenu alebo ctižiadosť. A vtedy, keď sú **výsledkom trvalého postoja človeka**, a nie iba momentálnej nálady („chvíľkovej slabosti“, emócie, „psychického nátlaku“).

Ale čo s tými prívlastkami „príjemné a „nepríjemné“? „Objekt“ dobrého skutku ho väčšinou vníma ako niečo „príjemného“ (príjemné je napr. prijať pomoc, dar, podporu, vyslobodenie atď.), no občas môže byť dobrý skutok aj nepríjemný: napomenutie, poučenie, odôvodnené pokarhanie a pod. (môžeme to porovnať s bolestivým, ale potrebným ošetrovaním rany).

Iste by bolo možné uviesť veľa konkrétnych príkladov na „nepríjemné (alebo menej príjemné) dobré skutky“. Možno poznáte ono (jedni hovoria že čínske, iní indiánske) príslo-

vie, že lepšie ako dať hladnému rybu, je naučiť ho chytať ryby. Ja myslím, že tieto dve veci nemusia byť alternatívami, môžu ísť jedna s druhou: človeku v núdzi (napr. hladnému) je treba poskytnúť okamžitú pomoc (napr. potravu), a potom ho naučiť konať tak, aby sa do podobného stavu v budúcnosti nedostal; to „učenie chytania rýb“ môže mať rôzne podoby: pomoc pri získaní rekvalifikácie, zamestnania, bytu, ale aj naučenie racionálne hospodáriť, šetriť, neplytvat' (lebo aj v týchto veciach sú mnohí dospelí ľudia „ako malé deti“ – neskúsení, nevedomí, bezradní), ale patrí sem aj duchovná pomoc, vyvedenie človeka zo spoločnosti, ktorá má na neho zhubný vplyv a privedenie ho do spoločenstva veriacich atď. „Učiť chytať ryby“ je ťažšie, namáhavejšie, „neprijemnejšie“, a to nielen pre príjemcu pomoci, ale aj pre darcu („poskytovateľa“ pomoci), ale o to väčšiu má hodnotu.

Teda **pekné skutky sú zlé** vtedy, ak vychádzajú zo zlej motivácie, alebo ak nie sú výsledkom skutočného (trvalého) postoja človeka; a to aj vtedy, keď sú navonok dobré, pekné (napr. poskytnutie pomoci, daru a pod.). Motiváciou takýchto skutkov môže byť napríklad:

- a) sebeckosť, čiže zistná sebaláska („*amorem sui*“): vypočítavosť, očakávanie „ revanšovania sa“, odmeny (buď v hrubej forme – materiálnej odplaty, alebo v jemnejšej forme – vďačnosti, zaviazanosti objektu „dobrého skutku“ voči „dobrodincovi“; alebo tiež vo forme obdivu a uznania iných – „robenie si reklamy“, vylepšovanie si „imidžu“. Ježiš Kristus odsúdil takéto „naoko pekné skutky“ (*Mt 6,1-8; 16-18; L 6,27-36*).
- b) žiadostivé („zistné“) milovanie Boha („*amorem dei concupiscentiae*“) – vypočítavosť, zisťnosť vo vzťahu k Bohu: človek koná na pohľad dobré skutky, aby si získal „zásluhy“ u Boha. Ich motiváciou je teda opäť vlastný prospech, sebeckosť. Pri takomto „záslužníctve“ ide často o nútenie sa, „znásilňovanie“ neochotného, nemilujúceho srdca konať niečo, čo sa vyžaduje buď Božím zákonom alebo cirkevnými predpismi. Takéto „vonkajšie skutky“, nevychádzajúce zo srdca, z ozajstného z vnútorného presvedčenia, zo správneho a stáleho postoja sú pokrytectvom, ktoré Ježiš odsúdil.

Ešte pár poznámok k **motivácii a postojom** kresťanov:

Môže sa stať, že človek má dobrý úmysel, ale jeho konanie nedopadne dobre; ale i naopak: môžeme sa stretnúť s činom, ktorý je nielen pekný, ale aj skutočne užitočný, hoci motivácia toho, kto ho vykonal, bola zlá, zisťná; alebo sme svedkami situácie, keď tvrdý, bezcitný a bezbožný človek napr. pod vplyvom nejakého otrasného televízneho spravodajstva očitne sa v takom emotívnom rozpoložení, že poukáže na „konto pomoci postihnutým“ značnú finančnú čiastku, zatiaľ čo iný človek, možno menej „dojatý“, prispeje na „charitatívnu akciu“ podstatne menej; nezostane síce ľahostajným, a aj prispeje – približne toľko, koľko poskytol v tomto roku už niekoľkokrát na iné účely, na „prípady“, ktoré mali oveľa menšiu publicitu. Čo s tým? Božie slovo nás nenecháva na pochybnostiach ani v takýchto, niekedy zdanlivo „paradoxných“ prípadoch.

Základným biblickým textom, z ktorého treba vychádzať pri skúmaní týchto vecí, sú Ježišove slová: „...zo (zlého) srdca pochádzajú zlé myšlienky (a skutky, napr.) vraždy, cudzoložstvá, smilstvá, krádeže, krivé svedectvá, rúhania.“ (*Mt 15, 19*). A pravdaže, celkom logicky to platí aj opačne: Z dobrého, čistého srdca pochádzajú dobré myšlienky a skutky... Záleží teda na „srdci“^{*)} na ničom inom, ani na kráse, ani na veľkosti činu (chudobná vdova dala v skutočnosti oveľa väčší príspevok „na offeru“, ako tí, čo prispeli nominálnou hodnotou možno tisíckrát väčšou – *Mk 12, 42-43*), a už vonkajšou nezáleží na publicite

*) Výraz „srdce“ v Biblii treba chápať ako „vnútro človeka“, jeho podstatu; „srdce“ je sídlom ducha (Božieho alebo zlého), ktorý určuje postoje človeka. Tak ako srdce v anatomicko-fyziologickom zmysle je životne dôležitým orgánom tela, srdce v biblickom zmysle možno považovať za akýsi (tiež pre život nezbytný) „orgán duše“ človeka.

činu; ba dokonca platí, že ten, kto vykonal niečo objektívne užitočné, dobré, môže snahou o zverejnenie („publicitou“) svojho činu, tento úplne znehodnotiť v Božích očiach: „*Varujte sa prejavovať zbožnosť (a dobročinnosť) pred ľuďmi preto, aby vás videli... keď dávaš almužnu (milodar), netrúh pred sebou...*“ (Mt 6, 2). Pamätaj: ak konáš dobrý skutok (napr. dávaš almužnu, milodar a pod.), „*nech nevie tvoja ľavica, čo robí tvoja pravica, aby tvoj skutok zostal skrytý. A tvoj Otec, ktorý vidí aj to, čo je skryté, ti odplati.*“ (Mt 6, 3-4).

Srdce teda určuje postoj človeka, jeho motiváciu – skutok je dobrý, ak je správny postoj a motivácia; a je zlý, ak je nesprávny postoj a zlá motivácia (úmysel). Dokonca to ide až tak ďaleko, že hriechom je nielen vykonaný zlý (hriešny) skutok, ale už hriešna myšlienka, úmysel. Teda hriech je spáchaný aj vtedy, keď sa nenaplnila jeho „skutková podstata“. Veľmi jasne to vysvetľuje Ježiš, keď interpretuje niektoré zákony Starej zmluvy: tak napr. hriech pácha nielen ten, kto človeka zavraždí, ale aj ten, kto sa naňho (na brata) hnevá, či dokonca ho uráža, ponížuje, a cudzoložstva sa človek dopúšťa, aj keď „iba“ žiadostivo túži po cudzej žene (Mt 15, 19-20; Mk 7, 21-23). Opäť je tu podstatný postoj, úmysel – to, čo stojí za (lepšie „pred“) činom, čo ho motivuje.

Hovorí sa: „Kto nič nerobí, nič nepokazí.“ Platí to aj v tejto oblasti? Celkom určite nie! Už sme si povedali, že človek sa môže dopustiť hriechu „vraždy“ a „cudzoložstva“, aj keď sa fyzicky nikoho ani len nedotkne – môže totiž hrešiť „vo svojom srdci“ (duševne), t.j. svojimi myšlienkami a predstavami. Ale nielen to: človek môže hrešiť aj vtedy, keď je úplne – teda nielen fyzicky, ale i psychicky (duševne) – nečinný. Viaceré biblické texty vystrhávajú pred nečinnosťou, záhaľkou, lenivosťou, pred nevyužívaním darov Ducha. Ježišov brat, apoštol Jakub, píše: „*Kto vie dobre robiť a nerobí, má hriech*“ (Jak 4, 17). I samotný Ježiš Kristus odsudzuje tých, čo nevyužívajú dary Ducha, ktoré im boli Bohom zverené. Môžeme si to prečítať v podobenstvách o talentoch a hrivnách (Mt 25, 14-30; L 19, 11-26). Ten, čo nevyužíva k Božej chvále a v prospech blížnych svoje schopnosti a prostriedky („talenty“, „hrivny“), bude potrestaný ako sluha z podobenstva: „*Onoho neužitočného sluhu vyhoďte von do tmy; tam bude plač a škripanie zubov!*“ (Mt 25, 30).

Z Božieho hľadiska má človek dobrú motiváciu a správny postoj iba vtedy, keď je v strede jeho života Kristus – keď je jeho myslenie a konanie riadené „Christocentrizmom“ (nie egocentrizmom, egotizmom, selfizmom). Ježiš Kristus hovorí: „*Kto zostáva vo mne a ja v ňom, ten prináša veľa ovocia (t.j. dobrých skutkov), pretože bezo mňa nič (dobré) nemôže činiť*“ (J 15,5).

Dobré skutky môžu vychádzať iba z čistého srdca (o tom, čo sa rozumie slovom „srdce“, pozri poslednú „poznámku pod čiarou“: ³⁾). Čisté srdce je to, v ktorom sídli Duch Boží. Viera (v pravom slova zmysle) je ako strom a skutky ako jeho plody; ako zlý strom nemôže dávať dobré ovocie, tak ani zlý človek (t.j. človek, v ktorého srdci nesídli Boží Duch) nemôže konať skutočne dobré skutky.

Teda o tom, či je skutok dobrý, rozhodujú dve veci:

— či ten, kto skutok koná, je **veriaci** človek (nie rozum, cit a vôľa človeka, ale jeho viera je rozhodujúca); pritom slovom „veriaci“ sa tu myslí „človek, v ktorého srdci sídli Boží Duch“ (t.j. znovuzrodený kresťan),

— či je skutok **v zhode s vôľou Božou** (zjavenou v Jeho Slove), či je **prejavom poslušnosti voči Bohu**. Lebo ak si ľudia sami určia, čo je dobré a čo nie, a sú potom poslušní svojim vlastným „predpisom“, konajú skutky, ktoré si sami vymysleli, nemá to celkom isto žiadnu cenu u Boha. To platí o ľudských etických normách, ale aj (ba najmä) o rôznych cirkevných nariadeniach a kultických skutkoch, ako sú pôsty, rôzne obrady, sviätenie ľuďmi stanovených sviatkov, kňazom prikázané „skutky zadosťučinenia“ (ako sa to praktizuje napr. pri katolíckej spovedi) a pod.

Tým nechcem tvrdiť, že pôst, sviätenie sviatkov a pod. je zlé. Pôst (a iné telesné odriekanie) môže byť veľmi účinným cvičením našej mysle i tela a môže nám po-

môcť lepšie sa sústrediť na veci ducha; a sviatočné zhromaždenie kresťanov s oslavovaním Boha v spoločenstve bratov a sestier v Kristu je celkom isto milé Bohu a prospešné nám (nášmu duševnému pookriatiu i duchovnému vzdelávaniu). Ale ani jednému, ani druhému nemožno pripisovať väčší význam, aký v skutočnosti má.

Z á v e r o m úvah o skutkoch zhrňme, aký je **vzťah medzi vierou a skutkami**. (Táto otázka bola v minulosti, a do istej miery je i dodnes, jablkom sváru medzi teológmi najpočetnejších kresťanských konfesíí):

1. Ak hovoríme o vzťahu viery a skutkov, musíme si ujasniť, akú vieru a aké skutky máme na mysli, lebo nie je viera ako viera, a rovnako nie sú skutky ako skutky. Keď totiž hovoríme o viere a skutkoch z hľadiska ich vzájomného vzťahu, nemá zmysel uvažovať o inej ako **pravej kresťanskej viere** (viere znovuzrodeného kresťana) a o iných ako **dobrých skutkoch** (v tom zmysle, ako sme o nich hovorili vyššie).

2. Musíme konštatovať, že pravá viera bez skutkov neexistuje, lebo **viera, ktorá nevydáva plody (dobré skutky), je jalová, mŕtva**. A rovnako **skutky bez viery nemôžu byť dobrými skutkami**, lebo žiaden skutok, ak nie je správne motivovaný a ak nie je dôsledkom správneho postoja, nie je dobrý. Bonhoeffer hovorí: „Len poslušný verí a len veriaci poslúcha“, a Luther, ktorého mnohí neprávom obviňujú, že odmieta dobré skutky, prehlasuje: „Nemožno oddeľovať skutky od viery tak, ako nemožno oddeľovať žiar a svetlo od ohňa.“

3. **Obidve krajnosti** – nútenie sa do konania skutkov navonok „pekných“, ktoré nevychádzajú z pravej viery, dobrej motivácie, správneho postoja („záslužníctvo“), ako aj „pohodlná (mŕtva, jalová) viera“ bez poslušnosti voči Božiemu zákonu (teda aj bez konania dobrých skutkov) – **hoci ich niektorí považujú za podstatný prejav kresťanského života (za akúsi „legitimáciu“ kresťana), nemajú v skutočnosti s ozajstným kresťanstvom nič spoločné**.

M. B. BENJAN

Darček pre Vás:

Desiatky publikácií zadarmo

Radi by sme Vás upozornili, že teraz máte možnosť si pozrieť a gratis („free“) stiahnuť desiatky dokumentov v elektronickej podobe – vo formáte **PPS** („prezentácie“) a v **PDF** (články, fakty, úvahy). Stačí jednoducho kliknúť na názov zvoleného dokumentu v zozname, ktorý nájdete po zvolení voľby „**mimoknižné publikácie**“ (v sekcii „**Prejsť na:**“) na web-stránke:

www.knihy-benjan.sk

Ide o originálne publikácie s mnohými (často málo známymi) *faktami o pravde, poznávaní, ale aj o lži, podvádzaní a manipulovaní; o vede a viere; s faktami a úvahami o svete, o Bohu, ale i o Vás.* V mnohých pps dokumentoch („prezentáciách“) tiež nájdete *unikátne fotografie a krásne melódie.*

Okrem toho na tejto web-stránke nájdete **PONUKU KNÍH**, kde je vyše 20 titulov, ktoré si môžete objednať a ktoré nikde okrem u nás (a v internetovom kníhkupectve MARTINUS.sk) nedostanete. O knihách si tu môžete prečítať podrobné informácie – nielen o ich rozsahu, formáte, cene a špeciálnych zľavách, ale aj o ich obsahu (t.j. anotácie); z niektorých z nich sú dokonca k dispozícii aj ukážky (úryvky).

(Pozn.: ak ste túto informáciu dostali e-mailom, nemusíte otvárať váš prehliadač, stačí jednoducho kliknúť na tu uvedenú webovú adresu, t.j. na: www.knihy-benjan.sk).

So srdečným pozdravom

MBKB

mb@knihy-benjan.sk